

Københavns Universitet

Walter Pater and the Language of Sculpture

Østermark-Johansen, Lene

Publication date:
2012

Document Version
Peer reviewed version

Citation for published version (APA):
Østermark-Johansen, L. (2012). Walter Pater and the Language of Sculpture. København: Københavns Universitet, Det Humanistiske Fakultet.

Lene Østermark-Johansen

Resumé af *Walter Pater and the Language of Sculpture* (Farnham: Ashgate, 2011), 364 pp, 109 illustrationer

Indleveret til bedømmelse for Dr. Phil-graden ved Det humanistiske Fakultet, Københavns Universitet oktober 2011

Walter Pater and the Language of Sculpture er på én gang en snæver monografi om den viktorianske forfatter Walter Pater (1839-94) og et forsøg på at sætte forfatteren, hans kunst – og stilopfattelse ind i en bredere europæisk æstetikhistorie fra renæssancen til slutningen af det 19. århundrede. Som afhandlingens titel angiver, er bogens genstandsområde tværfagligt: Skulptur, maleri, litteratur – både sagprosa og fiktion. Min sammenstilling af sprog og skulptur i titlen dækker således over et bredt spektrum af det skulpturelle og litterære i Paters forfatterskab:

- Skulptur som kunstnerisk form
- Sprogets og prosastilens plasticitet
- Skulptur som metafor
- Det kritiske sprog anvendt i diskussioner af konkrete skulpturelle værker
- Det skulpturelle som en sindstilstand, en tankeproces
- Sprogets etymologiske og semantiske stratificering som fundamentalt skulpturelle

Min definition af det skulpturelle er bred og omfatter langt mere end fritstående tre-dimensionel skulptur. Jeg anvender begrebet om alle kunstformer, der rumligt involverer mere end det to-dimensionelle, således at stik, tryk, inskriptioner, det vævede, broderi, alle former for relief også inkluderes. Jeg hævder, at denne brede definition af det skulpturelle er fundamental for en forståelse af Paters kunstsyn. Fremspring eller fordybninger i en plan overflade skaber en spænding og en forløsning ('relief'), der er centrale for Paters æstetik, der netop placerer sig i spændingsfeltet mellem fordybning og forløsning. Paters 'language of sculpture' udspiller sig igennem hele hans forfatterskab bl.a. i ordspillet på 'relief' (forløsning/relief), der vanskeligt kan gengives på dansk. Han udvikler et psykosomatisk vokabular, der forener det skulpturelle med det subjektive, det

formelle med det emotionelle. Således løber ordspillene på 'impress/ depress/ repress/ express' gennem mange af hans tekster som en understrøm, der illustrerer forholdet mellem læser/betragter og kunstværk.

En af afhandlingens hovedteser er således, at relieffet – skulptur i to-og-en-halv dimension – er en af den væsentligste kunstformer for Pater. Dette manifesterer sig på mange niveauer af hans forfatterskab. Med en skriveproces og et stilistisk ideal, der har Flauberts *mot juste* som omdrejningspunkt, hviler Paters stil på betydningstætte enkeltord og begreber, som står frem imod en plan baggrund af betydningsfattige ord. Hans interesse for bogdesign og bogproduktion favoriserer bogen som æstetisk objekt med appel til både det visuelle og det taktile. Hans bevidste valg af riflet papir med flossede kanter til førsteudgaven af *Studies in the History of the Renaissance* (1873) er således et klart eksempel på, hvorledes relieffet som æstetisk form påvirker bogen som materiel genstand. I hans kunstkritiske tekster er det ofte relieffet, han fremdrager: Det antikke fragment, draperierne, Luca della Robbias relieffer, Michelangelos *non finito*. Paters fokus er til stadighed på texturen i overfladen, snarere end den naturalistiske tre-dimensionelle skulptur. Hans baggrund som litterat, som filolog, gør ham til læser af det skulpturelle fra fladen og ned i dybden, i en række parallelle lag, der sjældent når ud i en tre-dimensionel rumopfattelse. Hans diskussioner af græsk skulptur i 1870'erne og 1880'erne er i høj grad baseret på enkle stik, der illustrerede 1800-tallets tyske oversigtsværker over græsk kunst, og i mange henseender afspejler hans behandling af græsk skulptur denne mangel på interesse for værkernes volumen og rumlighed.

En lidt flabet konklusion på afhandlingen kunne formuleres som følger: For Pater er sprogets skulptur maleri. Med reference til Michelangelos berømte distinktion mellem skulptur og maleri som forskellen mellem *levare* (at fjerne materiale) og *porre* (at tilføje materiale), hævder jeg, at Paters stildiskussion befinder sig mellem et skulpturelt ideal og en malerisk praksis. Studier af hans ufærdige manuskripter afslører ham som en forfatter, der konstant tilføjer ord til en allerede eksisterende syntaks. I sit essay 'Style' (1888) udtrykker han et monolitisk ideal, der modsiges af hans mosaik-lignende praksis, hvor enkeltstående elementer kædes sammen til en helhed. Michelangelo betragtede, med sin samtid, relieffet som en hybrid-form mellem maleri og skulptur, og jeg placerer Paters interesse for to-og-en-halv-dimensionel skulptur i både et renæssance-perspektiv og i et

samtidigt perspektiv i den tyske billedhugger og kunstteoretiker Adolf von Hildebrands afhandling *Das Problem der Form in der bildenden Kunst* (1893). Skønt Pater næppe havde læst von Hildebrand, er deres opfattelse af relieffet som kunstform nært beslægtede. Med deres fokus på form, bliver både von Hildebrand og Pater væsentlige forfædre for det 20. århundredes formalistiske kunstkritik.

I sit forfatterskab beskæftiger Pater sig med skulptur, maleri og litteratur. De tre kunstarters forhold til hinanden, deres ligheder og forskelle, har været diskuteret siden antikken. Den italienske renæssances paragonedebat genoptager diskussionen i forbindelse med 1500-tallets legitimering af maleriet og skulpturen som ligeværdige med middelalderens Artes Liberales. Jeg hævder i afhandlingen, at Pater udfører sin egen paragonedebat i hovedværket *Studies in the History of the Renaissance* (1873), med henvisning til såvel renæssancens kunstteori som til 1700-tallets tyske kunstteori som til 1800-tallets æstetiske debat i Frankrig. Leonardo, Michelangelo, Vasari, Winckelmann, Lessing, Herder, Gautier og Baudelaire fungerer således alle som væsentlige referencepunkter i Paters æstetik. Gennem hele sit forfatterskab argumenterer han for en legitimering og anerkendelse af kunst - og litteraturkritikken som en genre, der ikke blot er ligeværdig med maleriet, skulpturen og poesien, men som en kunstform der kan indeholde dem alle og dermed på sin vis overgår dem. Ekfrasen, ordenes evne til at genskabe eller nyskabe et visuelt kunstværk, ligger følgelig som en fuldstændig central del af forfatterskabet. Den kritiske genre er således, ifølge Pater og senere hans discipel Oscar Wilde, ikke blot refererende, genskabende og meningsdannende, men dybt kreativ og en kunstform i sig selv.

Paters selvbevidste forhold til sin egen rolle som kritiker kommer til udtryk i hans hyppige, men subtile, udfald mod andre fagfæller. I afhandlingen påviser jeg Paters rivalisering med 300 års kunst- og litteraturkritik i hans iver efter at positionere sig selv. Hans renæssance-essays er således både i dialog med 1500-tallets Giorgio Vasari og med samtidens connoisseur-duo Crowe og Cavalcaselle. Andre samtidige autoriteter som bl.a. Matthew Arnold, John Ruskin, og George Saintsbury bliver ligeledes genstand for Paters rivalisering, og jeg forsøger i afhandlingen at indplacere Pater som solidt forankret i en lang række sociale, akademiske og kunstneriske cirkler. De fleste af Paters værker opererer med en dobbelt optik: Umiddelbart er deres genstandsområde fortidens kunst og

litteratur, men de indskrives sig som oftest også i en samtidig diskurs, og de problemstillinger, der behandles, har hyppigt en aktuell relevans for Paters samtidige. De seneste tyve års Pater-forskning har i vidt omfang centreret sig om den homoerotiske diskurs, der finder sted igennem hele forfatterskabet. Min afhandling indskrives sig ikke i denne tradition. Paters homoerotiske diskurs er nu tilstrækkelig veldokumenteret til, at fokus bør flyttes, og min bog skal ses som et forsøg på at gå nye veje med Paters forfatterskab. Hvor Paters interesse for en lang række kunstnere og tænkere til dels kan begrundes i deres seksualitet (Leonardo, Michelangelo, Pico della Mirandola, Winckelmann m.fl.), er dette ikke tilstrækkeligt i sig selv. Mit fokus er på Pater som formalist, med en dyb sans for såvel litterær som musikalsk og visuel form. Det er på Pater som kosmopolit, uhyre velbelæst – og orienteret i græsk, latinsk, tysk, fransk og italiensk litteratur og filosofi. Det er dette synspunkt, som ligger til grund for afhandlingens struktur og opbygning.

Afhandlingens struktur forsøger dels at afspejle den historiske lagdeling i Paters æstetik, samtidig med at den også overordnet former sig som en kronologisk analyse af hans forfatterskab. Den forsøger endvidere at belyse de kosmopolitiske aspekter af hans ideer og tekster, idet bogen skifter geografisk fokus fra Italien til Tyskland til Frankrig til England til Grækenland, for til sidst at ende i en diskussion af Paters stilistiske ideal med reference til både Frankrig og England. Som det vil fremgå af nedenstående gengivelse af bogens indholdsfortegnelse, bevæger afhandlingen sig fra Paters *Studies in the History of the Renaissance* (1873) over hans essay 'Romanticism' (1876) til hans *Imaginary Portraits* fra 1880'erne, hans græske essays fra 1870'erne og 1880'erne, til romanen *Marius the Epicurean* (1885) og hans essay 'Style', samt antologien *Appreciations* (1889). Æstetikhistorisk løber den fra 1500-tallets Italien over 1700-tallets Tyskland, 1800-tallets Frankrig, selvfølgelig med konstante tråde til viktoriatidens England. Det er mit håb, at Pater vil fremstå som solidt forankret i både sin europæiske fortid og samtid, centralt placeret i forhold til udviklingen inden for billedkunsten, litteraturen, sprogvidenskaben og arkæologien.

Introduction

1. **Pater and the Italian Renaissance *Paragone***
Relief
The concept of *rilievo* in Renaissance art theory
Leonardo versus Michelangelo
Pater's 'onlie begetter'? In dialogue with Ruskin
The Giorgione essay and the *paragone*
2. **Pater and German Aesthetic Thought**
Lessing, Winckelmann and aestheticism
Form and formlessness
Marble, contour and frayed surfaces
Hildebrand and the optics of relief
3. **Pater and French Aestheticism**
The case of *Mademoiselle de Maupin*
'A man for whom the visible world really exists'
The strange beauty of Romanticism
Ars simia naturae – sculpture and apes
Baudelaire – *phare* and *fantôme*
4. **Pater and Aestheticist 'Painting'**
Pater and contemporary art
Pater and Whistler
Pater and Burne-Jones
5. **Pater and Greek Sculpture**
'The father of archaeological teaching in Oxford': Pater and *Greek Studies*
The pursuit of spiritual form
Ionian form and chryselephantine language
Apollo and Doric influences
6. **Style and the Language of Sculpture**
'An English Poet' and Wordsworth
Marius the Epicurean, the palimpsest, the frieze, and the science of language
Pater, Flaubert and *le mot juste*

Bibliography

Index